

РОЗДІЛ І. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 347.73: 339.747 (477)

ПРАВОВІ ЗАСОБИ ПОДОЛАННЯ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ: АСПЕКТИ ТЕОРІЇ

Ганзенко О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Стаття присвячена аналізу сучасного стану української держави та перспективи її розвитку в умовах світової фінансової кризи. У науковій статті визначається ступінь правового урегулювання протидії кризовим процесам та формулюється ряд основних правових засобів подолання системної економічної кризи в Україні. Відзначається, що основним напрямком подолання світової фінансової кризи в Україні має стати кардинальна переорієнтація економіки нашої держави на виробництво продовольчих товарів та сільськогосподарської продукції, враховуючи величезний потенціал України у сфері земельних ресурсів.

Ключові слова: світова фінансова криза, правові засоби, системна криза, економічний потенціал, законодавче урегулювання, державна програма, державна форма власності, правові гарантії.

Ганзенко А.А. ПРАВОВЫЕ СПОСОБЫ ПРЕОДОЛЕНИЯ МИРОВОГО ФИНАНСОВОГО КРИЗИСА В УКРАИНЕ: АСПЕКТЫ ТЕОРИИ / Запорожский национальный университет, Украина

Статья посвящена анализу современного состояния украинского государства и перспективы его развития в условиях мирового финансового кризиса. В научной статье определяется степень правового урегулирования противодействия кризисным процессам и формулируется ряд основных правовых способов преодоления системного экономического кризиса в Украине. Отмечается, что основным направлением преодоления мирового финансового кризиса в Украине должна стать кардинальная переориентация экономики нашего государства на производство продовольственных товаров и сельскохозяйственной продукции, учитывая огромный потенциал Украины в сфере земельных ресурсов.

Ключевые слова: мировой финансовый кризис, правовые способы, системный кризис, экономический потенциал, законодательное урегулирование, государственная программа, государственная форма собственности, правовые гарантии.

Ganzenko A.A. LEGAL METHODS OF OVERCOMING OF WORLD FINANCIAL CRISIS IN UKRAINE: ASPECTS OF THEORY / Zaporizhzhya national university, Ukraine

The article is devoted the analysis of the modern state of the Ukrainian state and prospect of his development in the conditions of world financial crisis. In the scientific article the degree of legal settlement of counteraction crisis processes is determined and the row of basic legal methods of overcoming of system economic crisis is formulated in Ukraine. It is marked that in Ukraine cardinal change of orientation of economy of our state must basic direction of overcoming of world financial crisis become on the production of food stuffs and agricultural product, taking into account enormous potential of Ukraine in the field of the landed resources.

Key words: world financial crisis, legal methods, system crisis, economic potential, legislative settlement, government program, state pattern of ownership, legal guarantees.

Сучасна Україна найбільш гостро відчула результати світової фінансової кризи, що знайшло свій вираз у падінні рівня промислового виробництва, іпотечній кризі і фактичній зупинці будівельної галузі, процесі відтоку іноземних інвестицій та банківських вкладів, замороженні кредитно-фінансової системи та обмеженні кредитування реального сектору економіки, значному зростанні зовнішнього боргу України та інфляції.

Наслідком зазначених процесів стало значне зростання безробіття в Україні, падіння рівня життя пересічних громадян, зниження курсу національної валюти.

Усе вищезазначене вимагає від керівництва країни, науковців, юристів розробки та впровадження правових засобів подолання світової фінансової кризи в Україні. Таким чином, актуальність написання даної наукової статті не викликає сумніву. Дослідження правових способів вирішення зазначених проблем має як наукове, так і практичне значення, тому що пов'язане із практичним завданням подолання негативних економічних процесів, які впливають на життя кожного громадянина України.

Термін “правові засоби” використовується в роботах О.Ф. Скакун, М.В. Цвіка, О.Г. Мурашина, С.С. Алексеєва, О.В. Онуфрієнко, О.С. Фролова, О.В. Малько, К.В. Шундікова, Б.І. Пугинського, Ю.О. Легези, Ж.-Л. Бержея, С.М. Аброськіна, О.О. Авраменко, І.О. Дзери, Р.М. Кашапова, В.А. Команчі, Т.Ш. Кулматова, В.В. Трухачова, Ю.І. Чалого, Т.М. Чапурко та інших.

Змістовним і всебічним є дослідження категорії „правові засоби” О.В. Онуфрієнко, який підкреслює важливість інструментального підходу до права [1]. Інструментальний підхід до правових явищ веде до трансформації праворозуміння людини в напрямку сприйняття права не просто як системи загальнообов'язкових правил поведінки, а могутнього арсеналу правових засобів для досягнення приватної чи публічної мети.

Інструментальна теорія права дозволяє побачити системність у використанні різноманітних правових засобів вирішення суспільних конфліктів і виділити найбільш практичні і дієві правові інструменти.

Серед останніх публікацій, присвячених питанням подолання світової фінансової кризи в Україні, необхідно виділити роботи Д.В. Леонова [2] та Т.Г. Майбороди [3].

Не зважаючи на достатньо велику кількість досліджень проблеми подолання світової фінансової кризи, у науковій літературі ще недостатню увагу приділено визначенню та аналізу правових засобів вирішення зазначеної проблеми.

Метою написання даної наукової статті є пошук правових засобів подолання світової фінансової кризи в Україні. Відповідно до поставленої мети, необхідно вирішити наступні завдання: проаналізувати стан економіки України станом на 2009 рік та оцінити ступінь правового урегулювання сучасних економічних процесів; визначити основні правові засоби, які необхідні для подолання світової фінансової кризи в Україні; сформулювати відповідні пропозиції щодо удосконалення національного законодавства та юридичної практики.

У 2009 році, за оцінкою Національного банку України, значне зниження зовнішнього попиту на вітчизняну продукцію, згортання іноземних інвестицій, суттєве ускладнення доступу до зовнішніх фінансових ресурсів, необхідних для реформування економіки, викликало падіння виробництва, експорту, зменшення всіх видів доходів, особливо валютних, обумовило труднощі з наповненням бюджету, перевищення попиту на іноземну валюту над її пропозицією. Це на початку року спровокувало девальваційні процеси, ажіотажні настрої в населення щодо купівлі валюти та вилучення коштів з банківської системи, що позначилося на її ослабленні, зменшенні кредитування економіки, скороченні золотовалютних резервів Національного банку.

Падіння ВВП становило в I кварталі 2009 р. 20,3%, у II кварталі – 18%, промислове виробництво за сім місяців скоротилося на 30,4%, експорт зменшився на 48,5%. Рівень безробіття на кінець липня становив 2,2%. Чистий приплив зовнішніх інвестицій до України за сім місяців скоротився у 2,9 рази, а приплив іноземних запозичень за кредитами та облігаціями, який спостерігався в минулому році (10,2 млрд. дол.), змінився на їх чистий відплив у поточному (- 4,5 млрд. дол.). Перевищення бюджетних видатків

над отриманими доходами за перше півріччя зросло до 9,6 млрд. гривень. Інфляція залишається на високому рівні – за сім місяців індекс споживчих цін зріс на 8,5%.

У 2010 році, за прогнозами Національного банку України, макроекономічні умови здійснення грошово-кредитної політики знаходитимуться під впливом загальносвітових тенденцій, пов'язаних із наслідками фінансової кризи 2008 - 2009 рр. За оцінками міжнародних фінансових інститутів світова економіка наступного року увійде до стадії помірнього зростання, що пов'язуватиметься з результатами вжиття в економічно розвинених країнах антикризових заходів та необхідністю посилення державного втручання та контролю. Прогнозується зростання світової економіки на рівні 2,5%.

Такі очікування створюють для України умови поступового відновлення зовнішнього попиту на продукцію вітчизняного експорту. Утім темпи його зростання у 2010 році ще не матимуть значного прискорення. З іншого боку, тривалий період попереднього зниження внутрішнього попиту, що супроводжувалося зменшенням доходів населення, скороченням обсягів промислового виробництва, інвестицій в основний капітал на фоні підвищення цін за базовими товарними групами імпорту (у т.ч. енергоносіїв), формуватиме підґрунтя також і для стримування темпів зростання імпорту. Очікується, що в наступному році дефіцит рахунку поточних операцій платіжного балансу може становити 0,1 % від ВВП. Також продовжуватиметься вплив коштів за рахунком операцій з капіталом та фінансових операцій, хоча й в менших обсягах ніж у 2009 році. Обсяг планових платежів за прямим та гарантованим державою боргом у наступному році становитиме не менше ніж 2,3 млрд. дол. США, а за приватним боргом – більше ніж 18 млрд. дол. США.

Зазначені внутрішні та зовнішні умови залишають значні ризики розвитку грошово-кредитної сфери в наступному році, більшість з яких знаходитимуться поза межами прямого впливу монетарних інструментів та механізмів грошово-кредитної політики. Найбільш небезпечним може виявитися несприятлива кон'юнктура на світових ринках за основними товарними групами українського експорту.

Суттєво впливатиме на коливання попиту та пропозиції на ринку рівень збалансованості державного бюджету, визначення особливостей його видаткової частини, джерел фінансування бюджетного дефіциту.

Зовнішні умови вимагатимуть від економіки країни диверсифікації основних чинників формування ВВП, спрямованої насамперед на стимулювання розвитку внутрішнього ринку переважно в напрямках, пов'язаних із діяльністю в агропромисловому комплексі.

Стабілізація фінансового ринку та очікувана активізація розвитку внутрішнього ринку створюватимуть умови для поступового відновлення інвестиційних процесів із підвищенням ролі внутрішніх інвестицій у стимулюванні розвитку реального сектору економіки [4].

Таким чином, відповідно до офіційної інформації Національного банку України, наша держава зазнала значних втрат і має достатньо песимістичні перспективи розвитку в результаті економічної кризи 2008 - 2009 років. До основних правових засобів, які були прийняті у відповідь на загрозові тенденції, можна віднести:

- Закон України від 31 жовтня 2008 року № 639-VI „Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України”;
- Закон України від 18 грудня 2008 року № 694-VI „Про внесення змін до деяких законів України щодо мінімізації впливу фінансової кризи на розвиток вітчизняної промисловості”;

- Закон України від 25 грудня 2008 року № 799-VI „Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення впливу світової фінансової кризи на сферу зайнятості населення”;
- Указ Президента України „Про додаткові заходи щодо подолання фінансової кризи в Україні” від 17 листопада 2008 року № 1046/2008.

Останнім передбачалось застосування, серед інших, наступних заходів:

- забезпечити за участю Національного банку України в місячний строк збільшення статутних капіталів державних банків та вжити в установленому порядку заходів щодо спрямування одержаних відкритим акціонерним товариством „Державний ощадний банк України” ресурсів на здійснення іпотечного кредитування, відкритим акціонерним товариством „Державний експортно-імпортерний банк України” – на кредитування експорту та надання експортних гарантій;
- вжити в установленому порядку заходів щодо зупинення ввезення в Україну продукції тваринного походження як давальницької сировини;
- забезпечити належне фінансування Аграрного фонду;
- скасувати декларування цін та надання преференцій підприємствам Державного комітету України з державного матеріального резерву на імпорту сільськогосподарської сировини;
- не допускати примушування до сплати податків, зборів (обов’язкових платежів) за наступні податкові періоди [5].

Не менш важливим правовим засобом подолання світової фінансової кризи в Україні став Указ Президента України „Про стимулювання розвитку підприємницької діяльності в умовах світової фінансової кризи” від 22 червня 2009 року № 466/2009, яким, зокрема, передбачається:

- вжити заходів щодо вдосконалення системи оподаткування (спрощення процедури адміністрування та сплати податків, зборів (обов’язкових платежів), забезпечення гармонізації податкового та бухгалтерського обліку, запровадження єдиного соціального внеску);
- вжити заходів щодо підтримки експортної діяльності малих і середніх підприємств (удосконалити систему фінансово-кредитної підтримки малих і середніх підприємств, у тому числі шляхом створення розгалуженої мережі регіональних фондів підтримки підприємництва та кредитно-гарантійних установ);
- вжити заходів для приведення системи технічного регулювання у відповідність із стандартами Світової організації торгівлі та Європейського Союзу [6].

Активну діяльність щодо подолання світової фінансової кризи в Україні здійснює і Кабінет міністрів України. Проте, на нашу думку, темпи боротьби із кризою в Україні є занадто повільними. Основні зусилля уряду спрямовані на отримання чергових міжнародних кредитів, що вже призвело до значного зростання зовнішнього державного боргу України. Під великим знаком питання стоїть доцільність приватизації великих стратегічних підприємств в Україні під час кризи. Зокрема, за Одеський припортовий завод планується отримати всього близько 1 млрд. дол. США, у той час як на потенційне будівництво такого ж заводу необхідна сума в десятки разів більша.

На нашу думку, основним напрямком подолання світової фінансової кризи в Україні має стати кардинальна переорієнтація економіки нашої держави на виробництво

продовольчих товарів та сільськогосподарської продукції, враховуючи величезний потенціал України у сфері земельних ресурсів. Не менш раціональними є інвестиції у сферу українського туристичного бізнесу, зважаючи на неповторність та потенційну масштабність курортів Криму та Прикарпаття.

До основних правових засобів подолання кризових процесів в Україні, на нашу думку, слід віднести наступні:

- законодавче затвердження нової програми розвитку села, надання довгострокових кредитів громадянам, які переїжджають у сільську місцевість з метою організації фермерського або особистого селянського господарства. Основною умовою такого кредитування визначити можливість витрачання наданих коштів виключно на придбання сільськогосподарської техніки у вітчизняних виробників із обов'язковою постановкою такої техніки на облік в якості заставного майна (забороною відчуження);
- законодавче урегулювання створення нових державних підприємств для виробництва обладнання альтернативної енергетики – сонячних батарей, вітряних електростанцій, вихрових теплогенераторів тощо;
- створення законодавчої бази для максимальної модернізації та будівництва нових готельно-туристичних комплексів у Криму та Прикарпатті у формі акціонерних товариств відкритого типу з обов'язковою часткою держави не менше 50 % , державними гарантіями на виплату дивідендів та забороною відчуження (недопущення переводу в інші форми власності, довгострокової оренди, продажу державної частки).

Вказаний перелік не є вичерпним і його остаточне формулювання потребує окремого наукового дослідження.

Таким чином, ми проаналізували сучасний стан української держави та перспективи її розвитку в умовах світової фінансової кризи, визначили ступінь правового урегулювання протидії кризовим процесам та сформулювали ряд основних правових засобів подолання системної економічної кризи в Україні. Окреслена тематика має перспективи подальшого наукового дослідження, враховуючи достатньо песимістичні прогнози Національного банку України щодо розвитку української економіки у 2010 році та загрозу фактичного дефолту української держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Онуфрієнко О.В. Правові засоби у контексті інструментальної теорії права: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 „Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень” / О.В. Онуфрієнко; Національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2004. – С. 2-3.
2. Леонов Д.В. Фінансова криза та український бізнес // Цінні папери України. – 2008. – № 42. – С. 17-20.
3. Майборода Т.Г. Як подолати фінансову кризу? // Цінні папери України. – 2008. – № 42. – С. 25-26.
4. Основні засади грошово-кредитної політики на 2010 рік: Рішення Ради Національного банку України від 10 вересня 2009 р. № 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Rada_NBU/OsnovZasad-2010.pdf.
5. Про додаткові заходи щодо подолання фінансової кризи в Україні: Указ Президента України від 17 листопада 2008 року № 1046/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до закону: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

6. Про стимулювання розвитку підприємницької діяльності в умовах світової фінансової кризи: Указ Президента України від 22 червня 2009 року № 466/2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до закону: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

УДК 341.2 (4+5)

ПРАВОСВІДОМІСТЬ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОГО ТА МУСУЛЬМАНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Саміло Г.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний технічний університет

Стаття присвячена дослідженню особливостей західноєвропейської та мусульманської правосвідомості як суттєвого аспекту правової культури суспільства. У роботі розглянуто духовні домінанти та концептуальні ідеї правової свідомості західноєвропейського та мусульманського типів праворозуміння.

Ключові слова: правова культура, правосвідомість, західноєвропейське право, мусульманське право.

Саміло А.О. ПРАВОСОЗНАНИЕ ЗАПАДНОЕВРОПЕЙСКОГО И МУСУЛЬМАНСКОГО ОБЩЕСТВА / Запорожский национальный технический университет, Украина

Статья посвящена исследованию особенностей западноевропейского и мусульманского правосознания как существенного аспекта правовой культуры общества. В работе рассмотрены духовные доминанты и концептуальные идеи правового сознания западноевропейского и мусульманского типов правопонимания.

Ключевые слова: правовая культура, правосознание, западноевропейское право, мусульманское право.

Samilo A.O. LAW CONSCIOUSNESS IN THE WESTEUROPEAN AND MOSLEM SOCIETIES / Zaporizhzhya national technical university, Ukraine

The article is devoted to the research of the peculiarities of Westeuropean and Moslem law consciousness as an essential aspect of a society's legal culture. The work considers the spiritual dominants and the conceptual ideas of law consciousness of the Westeuropean and Moslem law conceptions.

Key words: legal culture, law consciousness, westeuropean law, moslem law.

Постановка наукової проблеми, пов'язаної з порівняльним аналізом мусульманського та західноєвропейського права, обумовлена деякими чинниками. З розпадом біполярної системи на зміну глобальній конфронтації двох наддержав прийшло культурне, економічне та суспільно-політичне зближення народів і держав. Воно проявилось у прагненні подолати колишній політичний та ідеологічний розкол. Останнім часом розширюються масштаби взаємодії західноєвропейських та східних держав у розв'язанні міждержавних проблем. Створення спільного соціокультурного простору багато в чому залежить від взаєморозуміння двох правових культур – західноєвропейської та мусульманської. Значимість проблеми правової культури та правосвідомості в теорії права досить відома, хоча важливість цього феномена недооцінюється. Правова культура та сутність правосвідомості сприймаються вужче, ніж вона є в дійсності.

Мета статті – дослідити особливості ідеологічного аспекту правової свідомості західноєвропейського та мусульманського типів праворозуміння.

Вивчення функціональних характеристик та аналізу природи існування різних правових культур дозволяють з'ясувати, чому ті чи інші інститути, відносини та дії,